

A Guidelines Developing of Participation of Network Partners in Continuing Education Management of Non-Formal and Informal Education Centers, under The Office of Non-Formal and Informal Education, Kalasin Province

Kanchana Preechamrus^{1*} Komsan Kajornpanyapaisan¹ and Supot Duangnet¹

¹ Faculty of Faculty of Education and Educational Innovation, Kalasin University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: kanchamrus@gmail.com

ABSTRACT

This Article aimed to (1) study the participation of network partners in continuing education management of non-formal and informal education centers under the office of Non-formal and Informal Education, Kalasin Province, (2) study the guidelines for developing the participation of network partners in continuing education management of the non-formal and informal education centers in the district, under the office of Non-Formal Education and Informal Education, Kalasin Province. The sample consisted of 317 local leaders in 18 districts of Kalasin Province. Determine the sample size by defining it according to Krejcie and Morgan's tables. A multistage randomization method was used and nine respondents were selected by random selection. The instrument used for data collection was a questionnaire which was a 5-level estimation scale and a structured interview form created by the researcher. Analyze the data by averaging and standard deviation, content analysis. The findings revealed that Participation of network partners in continuing education management of non-formal and informal education centers, Under the Office of Non-Formal and Informal Education, Kalasin Province. Overall, it was at a high level when considering each aspect found that it was at a high level in all aspects. Guidelines for developing the participation of network partners in continuing education management of non-formal and informal education centers, Under the Office of Non-Formal and Informal Education, Kalasin Province, consisting of 1) Cooperation should be done at the individual level, 2) Data survey agencies, 3) Requirements for analyzing solutions problem solving and budgeting in verbal and official letter, and should seek cooperation from all sectors in planning, implementation and follow-up supervision on career development and life skills development.

Keywords: Network Partners, Continuing Education Management, Non-Formal Education, Informal Education

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์

กาญจนา ปริจักษ์^{1*} คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล¹ และ สุพจน์ ดวงเนตร¹

¹ คณะศึกษาศาสตร์และนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: kanchamrus@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ (2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ ใน 18 อำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 317 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซี่และมอร์แกน และใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน เลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับและแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 1) ควรประสานความร่วมมือในระดับบุคคล 2) หน่วยงานในการสำรวจข้อมูล 3) ความต้องการการวิเคราะห์การแก้ปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นต้องอาศัยงบประมาณ การประสานงานด้วยทางวาจา และหนังสือราชการ โดยควรขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งการวางแผน การปฏิบัติ และการนิเทศติดตามผล

คำสำคัญ: ภาคีเครือข่าย, การจัดการศึกษาต่อเนื่อง, การศึกษานอกระบบ, การศึกษาตามอัธยาศัย

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้การจัดการศึกษาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ความสามารถ เป็นคนเก่งคนดีและเป็นคนมีความสุข หลักการที่สำคัญคือให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และยังคงกล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ใน มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา, 2542) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาโดยเน้นภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมจึงจำเป็นอย่างยิ่ง โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามาร่วมกันในการจัดการศึกษา รูปแบบภาคีเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่นๆ เพื่อให้การทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัยยาศัยอำเภอ ได้มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการ การศึกษากับหน่วยงานภาคีเครือข่ายเมื่อปี พ.ศ. 2551 และพบว่าได้มีการขยายความร่วมมือใน การส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย ร่วมกับภาคีเครือข่าย ออกไปอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง ซึ่งทำให้สามารถขับเคลื่อนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัย และขยายการให้บริการไปสู่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย ทุกพื้นที่ สามารถ เพิ่มจำนวนผู้รับบริการมากขึ้นได้อย่างรวดเร็ว (สร้อยทิพย์ อุจวาที, 2557) ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยนั้น ได้จัดการศึกษาร่วมกับภาคีเครือข่ายการศึกษา โดยพบว่ายังมีปัญห อุปสรรค ที่จำเป็นต้องร่วมกัน แก้ไขก็คือ บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาอัยยาศัยอำเภอและ ภาคีเครือข่ายบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติการกิจร่วมมือซึ่งกันและกัน รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติในเรื่อง ระเบียบ กฎหมาย วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ และอื่นๆ ที่ยังต้องเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการบริการด้านการศึกษากับประชาชนที่อยู่นอกกระบบโรงเรียนทั้งในเชิง ปริมาณและคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ทั้งนี้เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม (สร้อยทิพย์ อุจวาที, 2557)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรในหน่วยงานจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลการศึกษารังนี้จะนำไปสู่การปรับปรุงวิธีปฏิบัติงาน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย อันจะนำมาซึ่งแนวทางการประสานความร่วมมือของการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอ อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 148 คน และผู้นำท้องที่ จำนวน 1,584 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,732 คน ใน 18 อำเภอ

กลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการสุ่มจากประชากรโดยการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ ตารางแจกชีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan; อ้างถึงใน ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2555) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 คน โดยใช้วิธีการแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยเขียนเป็นความเรียง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ส่งถึงผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปมอบให้ผู้ให้ข้อมูลโดยตรง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือการตอบแบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 91.49

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามตามวัน เวลาที่กำหนด กรณีไม่ได้ รับแบบสอบถามคืนภายในกำหนด ผู้วิจัยจะได้ติดตามเพื่อให้ได้แบบสอบถามคืนทั้งหมด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

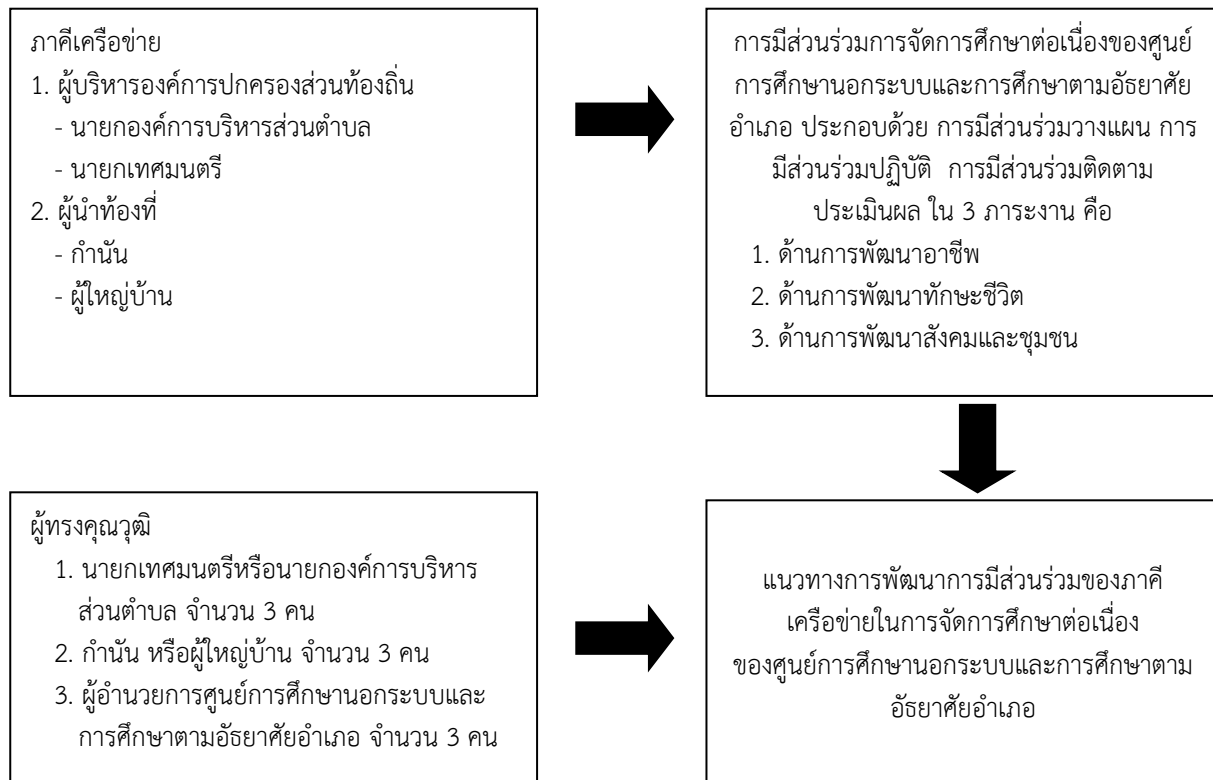
4.1 ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และจัดอันดับเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

4.2 ตามเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูล การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (Mean) กำหนด ขอบเขตของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 – 5.00	มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก
2.51 – 3.50	มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อย
1.0 – 1.50	มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.3 การวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดคำตอบเข้าประเด็นเดียวกันแล้วแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ นำเสนอ ข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์

ความคิดเห็นของนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ต่างให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และผู้แทนชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าค่าเฉลี่ยกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

1.1 ด้านการพัฒนาอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ ในหลักสูตรต่างๆ รองลงมาคือ การประสานงานการจัดกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ เช่น ประสานการจัดหาสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพ ในชุมชน แนะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร และการรับรู้ข่าวสารข้อมูลการจัดพัฒนาอาชีพ เช่น ร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดการฝึกอบรมต่างๆ รับทราบข่าวการรับสมัครอบรม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับ คือ การร่วมนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพ เช่น การร่วมนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ การแนะนำ เสนอแนะ วางแผนการนิเทศติดตามและประเมินผลตามการดำเนินงาน และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือ นิเทศงานการพัฒนาอาชีพ การเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนิน งานจัดการศึกษาด้านอาชีพในหลักสูตรต่างๆ อาชีพ

1.2 ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น หลักสูตรการดูแลสุขภาพกายและใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดี รองลงมาคือ การประสานงานการจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น ประสานการจัดหาสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมในชุมชน แนะนำวิทยากรในการอบรมหลักสูตรต่างๆ และการรับรู้ข่าวสารข้อมูลการจัดพัฒนาทักษะชีวิต เช่น ร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดการฝึกอบรม รับทราบข่าวการรับสมัครอบรม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับ คือ การเสนอแนะให้เผยแพร่ผลการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น หลักสูตรการดูแลสุขภาพกายและใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี การเสนอแนะแนวทาง การวางแผนการนิเทศติดตามและประเมินผลตามการดำเนินงาน และกำหนดแนวทางจัดทำเครื่องมือนิเทศงาน เช่น หลักสูตรการดูแลสุขภาพกายและใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี การร่วมนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น หลักสูตรการดูแลสุขภาพกายและใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี

1.3 ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการการศึกษาด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น เศรษฐกิจพอเพียง ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการรับรู้ข่าวสารข้อมูลการจัดพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น ร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดการฝึกอบรมต่างๆ รับทราบข่าวการรับสมัครอบรม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 3 ลำดับ คือ การร่วมนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การเสนอแนะการเผยแพร่ผลการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การพัฒนาสังคมและชุมชน และการเสนอแนะให้นำผลการนิเทศติดตามและประเมินผลไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารการดำเนินงานด้านต่างๆ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

1.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีจำนวนมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

2. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย

1) การวางแผนการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงาน ในพื้นที่ประสานงานในการ สำรวจข้อมูล ความต้องการ การวิเคราะห์ การวางแผน การแก้ปัญหา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม

2) การปฏิบัติการศึกษาพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน และต้องทำด้วยความมุ่งมั่น จริงจัง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีการประสานงานกับบุคคล ทั้งวาจา และทำหนังสือเชิญ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการนิเทศการจัดกิจกรรม

2.2 ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต ประกอบด้วย

1) การวางแผนการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสาน วางแผนการดำเนินงาน ร่วมกัน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงานในพื้นที่ ในการสำรวจปัญหาความต้องการ วิเคราะห์ และเป็นแนวทางจัดกิจกรรม รวมถึงวางแผนของงบประมาณการจัดการศึกษาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) การปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ ระดับบุคคล หน่วยงาน ทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน

3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงานกับภาคีเครือข่าย อย่างเข้มข้น ทุกระดับ ทั้งโดยส่วนตัวและหนังสือเชิญ เพื่อเข้าร่วมการนิเทศติดตามการจัดกิจกรรม

อภิปรายผล

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่น่าสนใจมาอภิปรายผลดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบไปด้วย นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน มีความคิดเห็น พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะการวิเคราะห์ข้อมูล ตามบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนั้นจึงทำให้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการประเมินแบบสอบถามการวิจัย ประกอบด้วย 1) นายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 2)กำหนด และ 3) ผู้ใหญ่บ้าน โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก ดังนั้นจึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ วงศ์วุฒิ (2555) เรื่องการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการทำงานร่วมกัน ด้านความร่วมมือ ด้านการประเมินผล ด้านการประสานงานและด้านการวางแผน

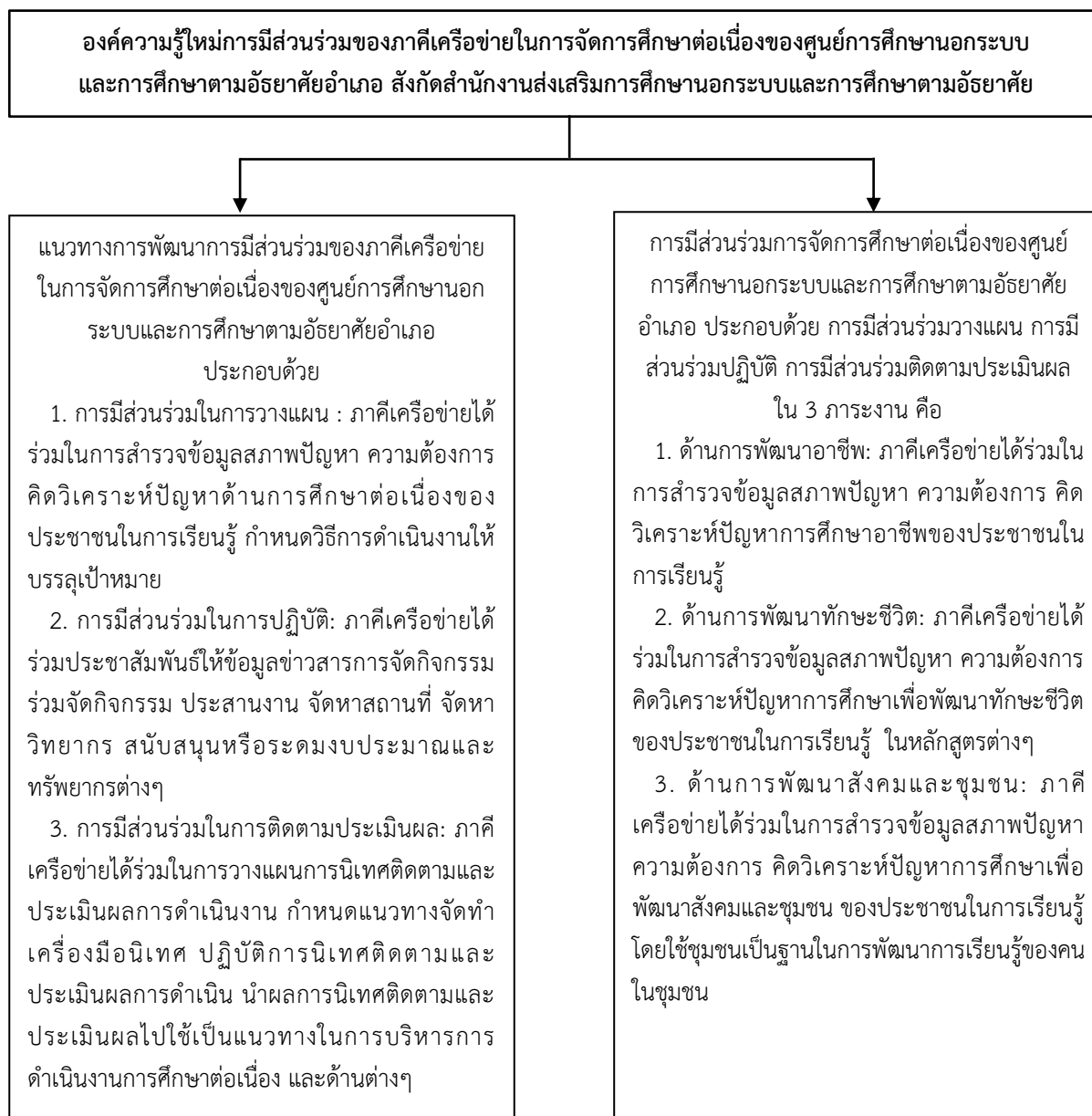
แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาอาชีพ และด้านการพัฒนาทักษะชีวิต ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาอาชีพ พบว่า 1) การวางแผนการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงาน ในพื้นที่ประสานงานในการ สำรวจข้อมูล ความต้องการ การวิเคราะห์ การวางแผน การแก้ปัญหา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม 2) การปฏิบัติการศึกษาพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน และต้องทำด้วยความมุ่งมั่นจริงจัง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง 3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีการประสานงานกับบุคคล ทั้งวาจา และทำหนังสือเชิญ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการนิเทศการจัดกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้เพราะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์นั้น ด้านการพัฒนาอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดการกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ ในหลักสูตรต่างๆ ความสอดคล้อง ธารสาร บัลลังก์ปัทมา (2561) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนการดำเนินการ การตัดสินใจ และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม ตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบผู้แทนภายในสถานศึกษา กศน. ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการ กศน.ตำบล อาสาสมัคร กศน. และหรือภาคีเครือข่าย

2.2 ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า 1) การวางแผนการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสาน วางแผนการดำเนินงาน ร่วมกัน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงานในพื้นที่ ในการสำรวจปัญหาความต้องการ วิเคราะห์ และเป็นแนวทางจัดกิจกรรม รวมถึงวางแผนของงบประมาณการจัดการศึกษาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) การปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ ระดับบุคคล หน่วยงาน ทั้งในระดับตำบล และระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน 3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงานกับภาคีเครือข่าย อย่างเข้มข้น ทุกระดับ ทั้งโดยส่วนตัวและหนังสือเชิญ เพื่อเข้าร่วมการนิเทศติดตามการจัดกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้เพราะด้านการพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการส่งเสริมด้านการพัฒนาทักษะชีวิตตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาทักษะชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ คือ การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดการกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต เช่นหลักสูตรการดูแลสุขภาพกายและใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ดี รองลงมาคือ การประสานงานการจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต สอดคล้องกับการวิจัยของ เชเรสทาห์และคณะ (Shrestha & et al., 2008) ได้ทำการศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์การสร้างชุมชนในสังคมของการศึกษาตามอัธยาศัยการศึกษาใช้การวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยศึกษาจากชุมชนนิเวศที่เวลส์ ในประเทศออสเตรเลีย ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การบริหารชุมชนที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะชุมชนที่ได้รับ การพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีความศรัทธาและมีความเชื่อมั่น อีกทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลได้แก่การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ นอกจากนี้ชุมชนยังมียุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ชัดเจน การเน้นการมีส่วนร่วม และการ สร้างแรงจูงใจให้ชุมชนเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างจุดแข็งของเครือข่ายการศึกษาตามอัธยาศัย

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย

ความคิดเห็นของนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้แทนชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านการพัฒนาอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก 4) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีจำนวนมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาต่อเนื่องของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ ดังนี้

ด้านการพัฒนาอาชีพ ประกอบด้วย 1) การวางแผนการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงาน ในพื้นที่ประสานงานในการสำรวจข้อมูล ความต้องการ การวิเคราะห์ การวางแผน การแก้ปัญหา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม 2) การปฏิบัติการศึกษาพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน และต้องทำด้วยความมุ่งมั่นจริงจัง เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง 3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาอาชีพ พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีการประสานงานกับบุคคล ทั้งวาจา และทำหนังสือเชิญ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถมีส่วนได้ส่วนเสีย ในการนิเทศการจัดกิจกรรม

ด้านการพัฒนาทักษะชีวิต ประกอบด้วย 1) การวางแผนการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสาน วางแผนการดำเนินงาน ร่วมกัน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากร หน่วยงานในพื้นที่ ในการสำรวจปัญหาความต้องการ วิเคราะห์ และเป็นแนวทางจัดกิจกรรม รวมถึงวางแผนของบประมาณการจัดการศึกษาไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) การปฏิบัติการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงาน ขอความร่วมมือกับผู้นำในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ระดับบุคคล หน่วยงาน ทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ในการดำเนินงาน 3) การติดตามประเมินผลการพัฒนาทักษะชีวิต พบว่า ควรให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ประสานงานกับภาคีเครือข่าย อย่างเข้มข้น ทุกระดับ ทั้งโดยส่วนตัว และหนังสือเชิญ เพื่อเข้าร่วมการนิเทศติดตามการจัดกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า การประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ ในหลักสูตรต่างๆ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการได้ในหลายช่องทาง ทั้งสื่อออนไลน์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

1.2 จากผลการวิจัยพบว่า การร่วมสำรวจข้อมูลสภาพปัญหาความต้องการการศึกษานอกระบบต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับ 2 ดังนั้น ควรส่งเสริมและสนับสนุน สร้างขวัญ กำลังใจ เช่นมอบเกียรติบัตร เพื่อยกย่อง เชิดชู สำหรับภาคีเครือข่ายที่ร่วมปฏิบัติงาน

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า การร่วมนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนั้นควรมีการประชุม กำหนดแผนการนิเทศ และมีคำสั่งนิเทศ ในการดำเนินงานทุกครั้ง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดในเชิงลึก หรือศึกษารายอำเภอที่เป็น กศน.อำเภอต้นแบบ

2.2 ควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด

2.3 ควรมีการวิจัยและเก็บข้อมูลจากส่วนราชการอื่นๆ โดยจะทำให้มีผลงานวิจัยที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ วงศ์วุฒิ. (2555). การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. (การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา).
- จนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2561). คู่มือการบริหารโรงเรียนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครสวรรค์: ริมปิงการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2555). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. บุรีรัมย์: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์,
- ราชกิจจานุเบกษา. (2542). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องกำหนดและแก้ไขการเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่ การศึกษา เป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. เล่ม 127 ตอนพิเศษ 97 ง, สิงหาคม 2553. (สำเนา).
- สร้อยทิพย์ อุจวาที. (2557). มิติใหม่ : ภาคีเครือข่าย. สืบค้น 11 ตุลาคม 2565. จาก <https://www.dailynews.co.th/education/258726>.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Shrestha, P., Rasmussen, M., Khanal, S. K., Pometto Iii, A. L., & Van Leeuwen, J. (2008). Solid-substrate fermentation of corn fiber by *Phanerochaete chrysosporium* and subsequent fermentation of hydrolysate into ethanol. *Journal of Agricultural and Food chemistry*, 56(11), 3918-3924.

